

1.4. AJÁNLÁSOK

SCHARLE ÁGOTA

Az utóbbi húsz évben több kísérlet történt a munkanélküliség csökkentésére, de az eddigi empirikus kutatások szerint ezek többsége hatástalan volt, vagy a munkanélküliség mellett a foglalkoztatást is csökkentette (összefoglalást lásd Köllő 2009). Arról már volt szó, hogy a rendszerváltás elején alkalmazott, a kínálat szűkítését célzó lépések (a korai nyugdíjazás, a rokkantnyugdíj engedélyes szabályozása) hogyan járultak hozzá a stabilan alacsony foglalkoztatási szint kialakításához. A munkakínálat egyoldalú ösztönzése sem járt azonban sikerrel: a munkanélküli ellátások összegének csökkentése, a gyed eltörlése (a bölcsődei kapacitások növelése nélkül), a minimálbér-emelések, a gyes melletti munkavégzés engedélyezése nem növelte a foglalkoztatást, viszont hozzájárulhatott a szegénység növekedéséhez.

A munkahelyteremtést célzó, azaz a munkaerő iránti kereslet ösztönzésére tett lépések hatása kevésbé egyértelmű. A közfoglalkoztatásról készült részletes hatásvizsgálatok azt mutatják, hogy az erre fordított kiadások növelése semmiképpen sem csökkenti, sőt kismértékben növelheti a tartós munkanélküliséget (Fazekas 2001, Köllő–Scharle 2011). A bértámogatásokról, illetve munkaadói járulékok csökkentéseinek hatásáról részletes kutatások hiányában csak feltételezhető (a munkakereslet és a bérek közötti kapcsolatot vizsgáló becslések alapján), hogy érdemben hozzájárulhattak a foglalkoztatás növekedéséhez, illetve fékezheték annak csökkenését (Kertesi–Köllő 2003, Kőrösi 2005, Tarjáni 2004, OECD 2010).

A többi posztoszocialista ország példája azt jelzi, hogy az eddigi szerény eredmények részben a probléma nagyságával magyarázhatók: a rendszerváltás sokkja minden országban túlságosan nagy, az ennek kezelésére hivatott kormányzati intézményrendszer pedig túlságosan gyengének bizonyult ahhoz, hogy két évtized alatt maradéktalanul megoldja azt (vö. 3. rész). A kormányzati döntéshozatal és a végrehajtási folyamatok megerősítéséhez – a politikai akarat mellett – egyrészt átfogó, a foglalkoztatásnak prioritást adó gazdaságpolitikai stratégiára, az ennek megvalósításáért felelős, szakmailag jól felkészült kormányzati egységre és a kapcsolódó területekkel való folyamatos és érdemi egyeztetés intézményesítésére lenne szükség. Másrészt pedig annak meghonosítására, hogy a beavatkozások hatását folyamatosan mérik, és az eredmények alapján fejlesztik az eszköztárat. Ehhez szükség lenne a szaktárcánál alkalmazott, ökonometriai elemzésben jártas szakemberekre, az adatgyűjtés kisebb kiegészítésére, és az adathozáférési korlátok enyhítésére.

Az elmúlt két évtized kudarainak vannak azonban megszívlelendő tanulságai is. Mindenekelőtt az, hogy a foglalkoztatás növelése nem lehet sikeres a gazdaságpolitika és a munkakínálatot és keresletet ösztönző lépések összehangolása nélkül.

A gazdaságpolitika legfontosabb feladata ezen a téren a kiszámítható makrogazdasági környezet és a stabil üzleti környezet biztosítása, továbbá az adminisztratív terhek csökkentése, ami különösen a kisvállalkozások munkahelyteremtő képességét javítaná. A területi egyenlőtlenségek csökkentése érdekében emellett szükség van a legrosszabb helyzetű kistérségek komplex és a helyi adottságokhoz igazodó, a helyi tudásra építő fejlesztésére is (lásd [3. rész 3. fejezete](#)).

A munkaerő-kereslet növeléséhez a bérköltségek csökkentésére, ezen belül különösen a képzetlen munkaerő foglalkoztatását fajlagosan jobban terhelő adók és járulékok csökkentésére (például a tényleges bérnél nagyobb járulékalapot előíró szabályok eltörlésére), óvatos minimálbér-politikára, a minimálbér területi vagy életkor szerinti differenciálására volna szükség. A fekete- és szürkefoglalkoztatást inkább az ellenőrzések jobb célzásával, mint a befizetések minimumának emelésével érdemes csökkenteni (lásd [4. rész 3. fejezete](#)).

A béralkalmazkodás akadályait mérsékelheti, a kínálatot pedig bővítheti az álláskereső ösztönzése: ehhez egyfelől nagyobb létszámú munkaügyi kirendeltségekre, másfelől arra lenne szükség, hogy az aktív korúak ellátásainak szélesebb körét kössék álláskeresői feltételhez, és ezt erősebben érvényesítsék a kirendeltségek. Hasonló hatást várhatunk a munkapiac elhagyását segítő jóléti ellátások (korai nyugdíj, rokkantsági ellátások, gyes) hozzáféréseinek (nem a juttatások összegének) korlátozásától, és a nyugdíjazás átlag-életkorának további emelésétől (lásd [4. rész 1. és 2. fejezete](#)). Az álláskeresői feltételek következetesebb érvényesítése arra is lehetőséget adna, hogy emelni lehessen a munkanélküli-ellátások időtartamát és összegét. Ezek drasztikus csökkentése ugyanis nem csak az állások és álláskereső párosításának minőségét ronthatja, hanem a munkanélküliek későbbi reintegrációját is sokkal költségesebbé teszi.

A romákkal, idősebbekkel, nőekkel és a fogyatékos emberekkel szembeni munkáltatói diszkrimináció visszaszorítását segíthetné a kormányzati kommunikáció tudatos formálása, a közszolgáltatásban és a közoktatásban elérhető ösztöndíjak bővítése és foglalkoztatási kvóták bevezetése, a munkáltatói esélyegyenlőségi terv kötelezettségének kiterjesztése, valamint a megvalósítás ellenőrzése, a munkakipróbálás támogatása, illetve a személyre szabott aktív eszközök és az ezekhez kapcsolódó speciális mentorszolgáltatás bővítése. A roma és a fogyatékos munkavállalók esetében alapvető feladat a megelőzés, az iskoláztatás esélyeinek kiegyenlítése is (lásd [4. rész 4. fejezete](#)).

A keresett és kínált állások szerkezetének közelítéséhez a lemaradó régiók tökevonzó képességének erősítésére, a költözés és ingázás ösztönzésére az oktatás- és lakáspolitika, illetve az aktív eszközök összehangolásával, célzottabb és jobb minőségű átképzési programokra, személyre szabott és a leginkább rászorulókat elérő aktív munkaerő-piaci eszközökre, valamint a munkavégző képesség fejlesztése érdekében nagyobb számú, többféle és jobb minőségű rehabilitációs szolgáltatásra volna szükség (lásd [5. rész 2. fejezete](#)).

A nemzetközi tapasztalatok szerint a pontosan célzott, személyre szabott, összetett átképzési programoktól várható nagyobb hatás, ezeket pedig a jelenleg működő hazai programok és kísérleti modellek részletes hatásvizsgálata alapján lehetne kidolgozni. A munkaerő-állomány iskolázottsága középtávon csak úgy alkalmazkodhat a munkaerőpiac változó igényeihez, ha folytatódik a közoktatás módszertani megújítása, a készségfejlesztés szerepének növekedése, és javul a hátrányos helyzetű gyermekek esélyegyenlősége.

Végül, a munkába állás és munkába járás költségeit elsősorban a munkaügyi kirendeltségek fejlesztésével lehet csökkenteni, ami biztosítja a könnyen, olcsón elérhető munkapiaci információkat, az állásra pályázók toborzását, kiválasztását megkönnyítő szolgáltatásokat (vö. **6. rész 1. és 2. fejezete**). A foglalkoztatási szolgálat hatósági és szolgáltatói szerepeinek konfliktusát a két feladatot ellátó egységek közötti együttműködés javításával lehet feloldani, akár közös, akár külön intézményben működnek. Információs szolgáltatásaik érdemi javításához mindenekelőtt világos koncepcióra lenne szükség, a belső eljárásrendek ehhez igazodó kidolgozására és a napi működés rendszeres, kvalitatív és kvantitatív mérésére, amit vezetői és munkatársi visszajelzések is kiegészítenek.

A mobilitás növelése érdekében a körzetközponton kívüli, közeli város(ok) elérését javító úthálózat és közösségi közlekedés további fejlesztésére, a képzetlenek esetében az ingázási költségek érdemi és tartós támogatására, továbbá a saját tulajdonú lakáshoz jutás helyett a *lakhatás* (bérlakás, rezsiköltségek) támogatására lenne szükség, a bérköltségek egyidejű csökkentésével (**6. rész 4. fejezet**). Végül, a családi kötöttségekből adódó korlátok enyhítésére több férőhelyet és jó minőségű ellátást kellene biztosítani a bölcsődékben, családi napközikben (**6. rész 3. fejezet**).

A felsorolt lépések többsége csak akkor hatásos, ha azokat egy időben, egymással összehangolva indítja el a kormányzat. Ez kétségtelenül komoly egyeztetési és végrehajtási erőfeszítést igényel, forrásigénye viszont nem feltétlenül nagy. A lépések némelyike többletkiadással jár ugyan, mások viszont megtakarításokat hoznak – ezeket lehetséges úgy kombinálni, hogy még az első néhány évben se legyen szükség nagy költségvetési többletkiadásokra. A korai nyugdíjazás lehetőségeinek szigorítása (finom eszközökkel, a *bonus–malus* szabályok igazításával), az aktív korúak ellátásainak együttműködési feltételekhez kötése vagy a lakásvásárlási támogatások további szűkítése például mind megtakarításokkal jár. Más területek esetében forrást ugyan nem lehet kivonni, de a rossz hatékonyságú programokról át lehet csoportosítani a pénzt a hatékonyabb eszközökre. Ilyen például a rehabilitációs szolgáltatások fejlesztése, amire elegendő fedezetet adna a megváltozott munkaképességű embereket foglalkoztató védett szervezetek támogatásának 20 százalékos csökkentése. Egyes intézkedések pedig gyorsan hatnak, és az első egy-két év után már önfinanszírozóvá válnak: például a bölcsődék és családi napközik támogatása megtérül a munkába álló anyák adó- és járulékbefizetéséből.

A megvalósítás elsősorban nem a költségvetési források, hanem a kormányzati apparátus szakmai kapacitásai, illetve a politikai költségek frontján ütközhet akadályokba (vö. **2. és 3. rész**). Az előbbi korlát enyhíthető a kormányzaton kívüli (hazai és külföldi) szakemberek bevonásával, az utóbbi pedig – a költségek és hozamok, a veszteségek és nyertesek előzetes és minél pontosabb

felmérésén alapuló – kitartó egyeztetésekkel, amelyek során előbb-utóbb sikerülhet meggyőzni vagy legalábbis pacifikálni a főbb ellenlábásokat. Az egyeztetések tétje végső soron az, hogy sikerül-e beláttatni az egyes érdekcsoportokkal: az ország egészének jóléte csak a reformok révén növekedhet, és középtávon ez az esetleges veszteséket is kárpótolja, míg reformok híján mai előnyeiket is könnyen elveszíthetik.

HIVATKOZÁSOK

BALOGH ANIKÓ–RÓBERT PÉTER (2008): Foglalkozási mobilitás Magyarországon, 1992–2007. Megjelent: *Kolosi Tamás–Tóth István György* (szerk.): Társadalmi riport, 2008. Társki, Budapest, 46–65. o.

BARTHA ATTILA (2010): **Kormányzati hatékonyság és üzleti környezet: adalékok a növekedés intézményi magyarázatához.** Megjelent: *Kolosi Tamás–Tóth I. György* (szerk.): Társadalmi Riport, 2010. Budapest: Társki, 176–191. o.

BARTHA ATTILA (2011): A gazdasági-politikai stabilitás, a vállalkozói kultúra és az oktatás kiemelt szerepéről. Kisvállalkozások és gazdasági növekedés Magyarországon. Körkérdés a kis- és közepes vállalatok gazdaságélénkítésben betöltött szerepéről. *Külgazdaság*, 55. évf. 1–2. sz. 3–6. o.

BERDE ÉVA–SCHARLE ÁGOTA (2004): **A kisvállalkozók foglalkozási mobilitása 1992 és 2001 között.** 51. évf. 4. sz. 346–361. o.

CSABA LÁSZLÓ (2002): **A magyar modell. Tündöklés és bukás.** *Competitio*, 1. évf. 1. sz. 2–12. o.

CSÁK ROLAND (2007): Családsegítők és a munkanélküliség problémája. Megjelent: *Kapocs Kutatás Fejlesztés*, különszám, 1. 40–48.

CSILLAG ISTVÁN (2009): **Van-e visszaút? A gazdasági növekedés tényezőit felemészítő koraszülött jóléti állam.** *Közgazdasági Szemle*, 56. évf. 7–8. sz. 648–672. o.

EBRD (2010): **Transition Report 2009. Transition in crisis?** European Bank for Reconstruction and Development,

ELEK PÉTER–SCHARLE ÁGOTA–SZABÓ BÁLINT–SZABÓ PÉTER ANDRÁS (2009): **A bérekhez kapcsolódó adóeltitkolás Magyarországon.** *Közpénzügyi füzetek*, 23. sz. ELTE TÁTK, Budapest.

FAZEKAS KÁROLY (2001): **Az aktív korú állástalanok rendszeres szociális segélyezésével és közcélú foglalkoztatásával kapcsolatos önkormányzati tapasztalatok.** BWP, 2001/9.

GÁBOR R. ISTVÁN (1997): Too Many, too small: Small entrepreneurship in Hungary. Ailing or prospering? Megjelent: *Grabher, G.–Stark, D.* (szerk.): *Restructuring networks in post-socialism: legacies, linkages, and localities.* Oxford University Press, Oxford, 158–175. o.

GÁBOR R. ISTVÁN–GALASI PÉTER (1981): *A második gazdaság.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

GALASI PÉTER–NAGY GYULA (1999): **Outflows from insured unemployment in Hungary, 1992–1996.** Budapest Working Papers on the Labour Market. BWP 1999/3.

HARASZTOSI PÉTER (2011): **Growth in Hungary 1994–2008: The role of capital, labour, productivity and reallocation.** MNB Working Papers, 12/2011.

- HAVAS GÁBOR [2008]: **Esélyegyenlőség, deszegregáció.** Megjelent: *Fazekas Károly–Köllő János–Varga Júlia* (szerk.): Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért. Ecostat, Budapest, 121–138. o.
- ILO (2011): ILO LABORSTA **Labour Statistics Database** Table 2A Employment, general level.
- IMD (2009): *World Competitiveness Yearbook 2009.* Institute for Management Development, Lausanne.
- KÁRMÁN ANDRÁS (2008): **A magyar költségvetés kiadási szerkezete nemzetközi összehasonlításban.** Hitelintézeti Szemle, 7. évf. 6. sz. 665–678. o.
- KERTESI GÁBOR (2005): A társadalom peremén. Romák a munkaerőpiacon és az iskolában. Osiris Kiadó, Budapest.
- KERTESI GÁBOR–KÖLLŐ JÁNOS (2003): **Fighting “Low Equilibria” by Doubling the Minimum Wage? Hungary’s Experiment.** IZA Discussion paper No.970.
- KERTESI GÁBOR–KÖLLŐ JÁNOS (2004): **A 2001. évi minimálbér-emelés foglalkoztatási következményei.** Közgazdasági Szemle, 51. évf. 4. sz. 293–324. o.
- KÖLLŐ JÁNOS (2009): A pálya szélén. Iskolázatlan munkanélküliek a posztszocialista gazdaságban. Osiris, Budapest.
- KÖLLŐ JÁNOS–SCHARLE ÁGOTA (2011): **A közcélú foglalkoztatás kibővülésének hatása a tartós munkanélküliségre.** Megjelent: *Fazekas Károly–Kéző Gábor* (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör, 2011. MTA Közgazdaságtudományi Intézet–Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 144–160. o.
- KOLODKO, G. W. (2001): **Globalizáció és felzárkózás. Átalakuló gazdaságok a recessziótól a növekedésig, I–II. rész.** Külgazdaság, 2. és 3. sz. 22–40. és 17–1. o.
- KOPITS GYÖRGY (2008): **Saving Hungary’s finances.** Budapest’s four-steps plan for fiscal alcoholics. The Wall Street Journal, december 4.
- KORNAI JÁNOS (1992): A posztszocialista átmenet és az állam. Gondolatok fiskális problémákról. Közgazdasági Szemle, Vol. 39. No. 6. 489–512. o.
- KORNAI JÁNOS (2005): **Közép-Kelet-Európa nagy átalakulása – siker és csalódás.** Közgazdasági Szemle, 52. évf. 12. sz. 907–936. o.
- KÖRÖSI GÁBOR (2005): **A versenyszféra munkapiacának működése.** KTI Könyvek, 4. sz. MTA-KTI, Budapest.
- LAKY TERÉZ (1998): **A kisvállalkozások növekedésének korlátai.** Szociológiai Szemle, 1. sz. 23–39. o.
- MALONEY, W. F. (2004): Informality revisited. World Development, Vol. 32. No. 7. 1159–1178. o.
- MOLNÁR GYÖRGY–KAPITÁNY ZSUZSA (2007): A jóléti ellátásban részesülők elégedettsége életükkel, anyagi helyzetükkel, Megjelent: *Fazekas Károly–Cseres-Gergely Zsombor–Scharle Ágota* (szerk.): Munkaerőpiaci tükör. Közelkép. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont–Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 50–53. o.
- NAGY GYULA (2008): **Önkormányzati szociális segélyezés.** Megjelent: *Nagy Gyula* (szerk.): Jóléti ellátások, szakképzés és munkakínálat. KTI Könyvek, 10. sz. MTA KTI, Budapest.
- NMIKK (2011): **Konjunktúrajelentés, Magyarország 2011.** Német–Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara (DUIHK) (Letöltve: 2011. július 20.)
- OECD (2010): **Supporting labour demand.** OECD Position Paper, 2010. július.

RÓBERT PÉTER (1994): **Egyenlőtlenségtudat**. Megjelent: *Andorka Rudolf–Kolosi Tamás–Vukovich György* (szerk.): Társadalmi riport, 1994. Társadalmi Riport, Budapest, 311–333. o.

SCHARLE ÁGOTA (2008): **Foglalkoztatás, intézményrendszer és foglalkoztatáspolitiká**. megjelent: *Kolosi Tamás–Tóth István György* (szerk.): Társadalmi riport, 2008. Társadalmi Riport, Budapest, 257–289. o.

SCHARLE ÁGOTA–VÁRADI BALÁZS (2009): **A területileg differenciált minimálbér indokoltságának vizsgálata**. Budapest Intézet, Budapest.

SEIBERT, H. (2006): **Locational competition. A neglected paradigm in the international division of labour**. *The World Economy*, Vol. 29. No. 2. 137–159. o.

SEMJÉN ANDRÁS–TÓTH I. JÁNOS (szerk.) (2009): **Rejtett gazdaság. Be nem jelentett foglalkoztatás és jövedelemeltitkolás – kormányzati lépések és a gazdasági szereplők válaszai**. KTI Könyvek, 11. sz. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest.

TARJÁNI HAJNALKA (2004): **Estimating the impact of skill biased technological change on input demand elasticities in Hungary**. MNB Working Paper, 2004/3.

VARGA JÚLIA (2006): **Humántőke-fejlesztés, továbbtanulás felnőttkorban, „skill”-ek és kompetenciák**. Megjelent: *Kolosi Tamás–Tóth István György–Vukovich György* (szerk.): Társadalmi Riport. Társadalmi Riport, Budapest, 287–300. o.

WEF (2008): **The Global Competitiveness Report. 2008–2009**. World Economic Forum, Genf,

WEF (2009): World Economic Forum: **The Global Competitiveness Report. 2009–2010**. World Economic Forum, Genf,

WEF (2010): World Economic Forum: **The Global Competitiveness Report. 2010–2011**. World Economic Forum, Genf.

WEF (2011): World Economic Forum: **The Global Competitiveness Report. 2011–2012**. World Economic Forum, Genf.

WORLD BANK (1996): **From plan to market. The World Development Report**. Washington D.C.

WBG (2009): **Doing Business 2010. Comparing regulation in 183 economies**. World Bank Group.